

ПРОБЛЕМАТИКА ТА АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Кандидат економічних наук Турпак Т.Г.

У статті розглянуто та проаналізовано особливості та нормативно-правове забезпечення функціонування іноземних та державних офшорних зон. Виявлено головні проблеми та заходи щодо забезпечення ефективного офшорного бізнесу в Україні.

The article discusses and analyzes the characteristics and regulatory operation of foreign and state offshore areas. There are major problems and measures to ensure effective business in offshore in Ukraine.

Постановка проблеми. Можна з певністю затверджувати, що сьогодні офшорний бізнес є невід'ємною частиною сучасної світової економіки. Бізнесмени України, як і усіх інших країн, практично у всіх видах діяльності з метою мінімізації податків і захисту свого капіталу використовують офшорні зони, де існує широкий діапазон офшорних послуг, які задовольняють будь-який бізнес. Фінансова криза за останні роки сприяла підвищенню використання офшорних зон, вітчизняні підприємці лідирують за кількістю створених офшорних компаній, що передусім загострила проблему протиріччя між негативним і позитивним ефектом від проведення офшорних операцій між Україною та офшорними зонами.

Мета статті. Проаналізувати особливості та нормативно-правове забезпечення функціонування іноземних та державних офшорних зон. Виявити головні проблеми та заходи щодо забезпечення ефективного офшорного бізнесу в Україні.

Терміном «офшорна зона» визначено країну з низькою або нульовою податковою ставкою на всі або окремі категорії доходів, певний рівень банківської або комерційної секретності, відсутність валютних обмежень, відносно прості вимоги з ліцензування і регулювання фінансових компаній і інших фірм. Крім того в країні гарантовано внутрішня політична й економічна стабільність, сучасні засоби зв'язку і добре обладнана мережа комунікацій, зручна правова система, виконання індивідуальних потреб інвесторів.

Вибір країни-офшору ґрунтується, перш за все, на аналізі законодавства кожної офшорної зони, що має свої особливості та переваги. Всі офшорні зони можна поділити на три основні групи: класична офшорна зона — законодавство цих країн дозволяє повністю звільнити офшорні компанії від оподаткування, вимоги до ведення фінансової звітності і надання документів в органи влади або повністю відсутні, або зведені до мінімуму. До таких класичних офшор відносяться Панама, Багами, Британські Віргінські острови і деякі інші; зона низького оподаткування — країни, в яких офшорні компанії користуються помітними пільгами при оподаткуванні. Фінансова звітність для компаній, зареєстрованих в таких офшорних зонах, є обов'язковою. До таких країн, зокрема, відносяться Кіпр і Угорщина; інші зони — створюють вигідні умови для податкового і фінансового планування, завдяки деяким особливостям законодавства і побудові грамотних фінансових схем, можна звести до мінімуму податки на діяльність офшорних компаній. З найбільш популярних офшорних зон третьої групи можна відзначити Великобританію.

До основних типів офшорних компаній, які підприємці бажають заснувати в обраних офшорних зонах відносять: страхові компанії — займаються перестраховуванням страхових ризиків або страхують «дружні» компанії; банки, банківські філії та кредитні установи — діяльність в офшорних зонах ліцензується (Швейцарія), інформаційні агентства та видавничі фірми — заснуються в країнах з низьким рівнем оподаткування авторських винагород, низькою вартістю виробництва поліграфічної продукції, хорошими засобами комунікації (Кіпр); підприємства для проведення транзитних торгівельних операцій — використовується подвійна схема, одна компанія реєструється у відповідній офшорній зоні, а інша в респектабельній країні, яка використовується для транзиту та фінансових потоків, основний прибуток осідає в безподатковій офшорній компанії; фірми-перевізники та судноплавні компанії — здійснюють морські та авіаперевезення як власними, так і зафрахтованими суднами та літаками під прапором офшорної держави; інвестиційні та холдингові компанії тощо.

Основні витрати підприємців, які заснують офшорну компанію включають витрати на реєстрацію, обслуговування компанії та сплату податків. Так, наприклад, на Сейшельських Островах податків немає,

тільки щорічне мито від 100 USD до 1000 USD, в залежності від розміру статуту; Панама — мінімальний щорічний податок (щорічне мито) 250 USD; Британські Віргінські Острови — мінімальний щорічний податок (щорічне мито) 300 USD; Співдружність Домініки — щорічне мито 150 USD; Швейцарія — податок на прибуток не нижче 9%; Кіпр — ставка податку на прибуток 10% і т.п. [1].

Тема офшорного бізнесу є досить актуальним питанням і для нашої країни. Відповідно до Розпорядження КМУ [2] офшорними зонами вважаються наступні країни та юрисдикції: Острів Гернси, Острів Джерсі, Острів Мен, Острів Олдерні, Бахрейн, Беліз, Андорра, Гібралтар, Монако, Ангілья, Антигуа і Барбуда, Аруба, Багамські Острови, Барбадос, Бермудські Острови, Британські Віргінські Острови, Віргінські Острови (США), Гренада, Кайманові Острови, Монтсеррат, Нідерландські Антильські Острови, Пуерто-Ріко, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Співдружність Домініки, Теркс і Кайкос, Ліберія, Сейшельські Острови, Вануату, Маршалські Острови, Науру, Ніуе, Острови Кука, Самоа, Мальдівська Республіка.

За даними державного комітету статистики України прямі іноземні інвестиції в Україну за 1995-2011 роки склали 48466,2 млн. дол. США, прямі інвестиції з України — 6860,6 млн. дол. США [3]. Інвестиції надійшли зі 128 країн світу. Десятку основних країн-інвесторів, на які припадає 83% загального обсягу прямих інвестицій складають: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Австрія, Російська Федерація, Велика Британія, Франція, Швеція, Британські Віргінські Острови та США (рис. 1).

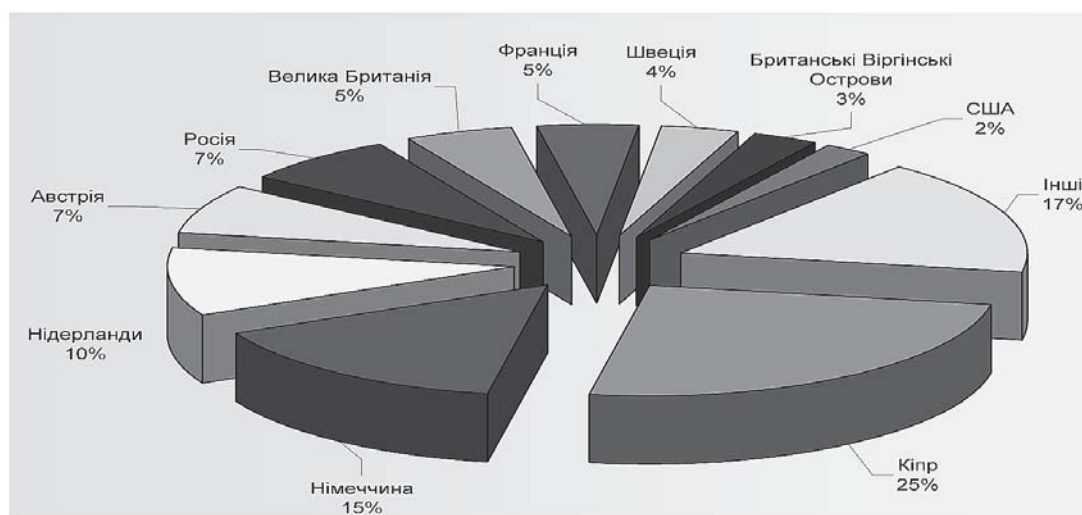

Рис. 1. Розподіл прямих інвестицій в Україну, у т.ч. з офшорних зон, станом на 1 жовтня 2011р.

Потреба в значних іноземних інвестиціях у вітчизняну економіку в сучасних умовах є дуже гострою, оскільки Україна займає 143 місце в рейтингу з 183 країн [4], в яку інвестують капітал. Для більшості країн ефективно використаний іноземний капітал стає ключовим фактором їх розвитку.

З початку 2011 року 68 суб'єктів господарювання України (резиденти) здійснили імпорتنі операції через фірми, зареєстровані в офшорних зонах, на загальну суму 64 млн. грн.: Ліберія — 41,8 млн. грн., Багамські острови — 7,65 млн. грн.; Беліз — 4,96 млн. грн.; Британські Віргінські острови — 2,78 млн. грн., Бахрейн — 2,12 млн. грн.

Експортні операції через офшорні зони протягом 2011 року здійснювали 262 суб'єкта господарювання України на суму 3,64 млрд. грн. Зокрема, найбільші обсяги експортованої продукції направлялися на адреси компаній, зареєстрованих в офшорних зонах Британських Віргінських островів — у розмірі 3,47 млрд. грн.; Гібралтар — 106,7 млн. грн.; Белізу — 25,7 млн. грн.; Багамських островів — 7 млн. грн. [5].

Універсальною для діяльності в усьому світі, і в Україні зокрема, вважають схему за участю європейської компанії, що є платником податків у себе (між цією країною та Україною повинна бути укладена угода про уникнення подвійного оподаткування), і звичайної офшорної компанії. Наприклад, для того, щоб уникнути зменшення витратної статті український бізнесмен реєструє компанію в Англії, яка також має податкову резиденцію Кіпру через розташоване відділення такої компанії на Кіпрі, що веде управління цією англійською компанією. Між Великобританією і Кіпром, а також Кіпром і Україною укладено міжнародні угоди «Про уникнення подвійного оподаткування». Наприклад, в англо-кіпрському договорі

передбачено, що у випадку, якщо англійська компанія веде свою діяльність поза межами Великобританії і там же отримує прибуток, він оподатковується податком на прибуток в країні місцезнаходження її головного офісу. Таким чином, така компанія відповідає всім вище перерахованим вимогам і при цьому вона має свій керівний офіс на Кіпрі, вона буде оподатковуватися кіпрським податком на прибуток, який складає 5-10 %. При здійсненні операцій з такою англійською компанією український бізнесмен не буде зменшувати свою витратну статтю. У випадку ведення інвестиційної діяльності через англійську компанію всі дивіденди, отримані від діяльності українського емітента цінних паперів, не будуть оподатковуватися податком в Україні на основі договору «Про уникнення подвійного оподаткування» між Україною і Кіпром. Таким чином, англійська резидентська компанія представляє інтереси респектабельної, надійної і законної юридичної особи з низьким оподаткуванням на Кіпрі. Діяльність такої компанії ведеться в особі англійської компанії, використовуючи юридичну адресу і рахунок в банку, який за вибором клієнта може бути як в Англії, так і на Кіпрі. Таку компанію можна вдало використовувати як для торгових операцій, так і для здійснення інвестицій в Україну, що ліквідує податок на дивіденди кіпрського акціонера або податок на дохід, що отримується від кредитування українського підприємства, міжнародних перевезень, авторських прав і ліцензій і інших доходів.

За останні роки економіка України пережила стрімкий відтік капіталу в офшорні зони, який склав 18,6 мільярда доларів. З початку 2011 року перевірено 168 суб'єктів господарювання, які здійснювали зовнішньоекономічні операції через офшорні зони. Порушення валютного законодавства встановлено по 47 перевірок, за результатами яких донраховано пені у сфері ЗЕД, штрафних санкцій, податків та інших платежів на суму понад 10,7 млн. гривень [5]. Бажання вивести гроші з України пояснюється тим, що бізнес в Україні не відчуває підтримки з боку державних органів. В умовах кризи податкове навантаження на компанії тільки підвищився.

На офіційному сайті Міністерства соціальної політики України оприлюднений Проект Закону «Про внесення змін до Закону України Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування». Проект передбачає запровадження оподаткування операцій компаній, які зареєстровані в офшорних зонах. Зокрема, документом встановлюється 12% збір на зазначені операції. Згідно з розпорядженням КМУ Кіпр виключений з переліку офшорних зон. Однак головний офшор для України сьогодні — це Кіпр. Під юрисдикцією Кіпру проведено найбільшу кількість операцій у сфері ЗЕД. З України в офшорний Кіпр було направлено найбільше інвестицій — 6,353 млрд. дол., або 92,6% від загального обсягу. З іншого боку, Кіпр офіційно є найбільшим інвестором в економіку України, вливши у неї загалом більше 12 млрд. дол. [3]. Привабливість цього офшору пояснюється тим, що між Україною і Кіпром вже багато років існує договір про уникнення подвійного оподаткування. На думку аналітиків, саме український бізнес активно використовує Кіпр як «тиху податкову гавань».

Ідея створення спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ, ВЕЗ), різновидом яких є офшорні зони, в різних регіонах України виникла ще у 1989-1990 роках. Сьогодні в Україні, на основі чинного законодавства [7], функціонують 11 спеціальних економічних зон (СЕЗ) та у дев'яти регіонах діє спеціальний режим інвестиційної діяльності. Найвідоміші серед них — «Донецьк» у Донецькій області, «Славутич» у Київській, «Курортполіс Трускавець», «Яворів» у Львівській, «Миколаїв» у Миколаївській області. Діють спеціальні економічні зони зовнішньоторговельної спрямованості — «Азов», «Закарпаття», «Інтерпорт Ковель», «Рені», «Порто-Франко» Одеського морського торговельного порту, «Порт Крим», а також Південнокримська експериментальна зона «Сиваш». У СЕЗ є свої прибічники і супротивники, що пов'язано з питанням ефективності СЕЗ та їх спроможністю залучення іноземних інвестицій. Це є проблемою, оскільки створення пільгових умов для окремих підприємств галузей, збільшує податкове навантаження на решту виробництв, що призводить до існування нерівних умов в оподаткуванні. Тенденції розвитку СЕЗ в Україні загалом є невтішними, а перспективи — невизначеними.

Основними результативними показниками, які відображають доцільність створення ВЕЗ, експерти виділяють економічні, соціальні, екологічні та інші показники результативності ВЕЗ: орендні платежі за використання земельних ділянок, будівель і споруд; плата за надані інфраструктурні послуги (тепло-, водо-, енерго-, газозабезпечення), послуги транспорту і зв'язку; податки та інші обов'язкові платежі до державного та місцевих бюджетів; платежі по наданих кредитах, реєстраційне мито; період окупності; середня ставка доходу, індекс прибутковості тощо.

Слід зазначити, що становлення та розвиток офшорів в Україні супроводжується проблемами, серед яких можна виділити наступні:

- як у прихильників, так й у опонентів офшорів в Україні відсутнє розуміння сутті поняття «офшорні зони», що спричиняє плутанину та поширення переконання, що офшор — це канал, крізь який невпинно спливають державні кошти;
- законодавство про офшори не по всіх параметрах відповідає міжнародним нормам, які обумовлюються в нормативних документах Євросоюзу та Світової організації торгівлі (СОТ). На думку західних експертів, податкові пільги у ВЕЗ не повинні розповсюджуватися на ті компанії, які експортують до країн ЄС до 80% виробленої продукції;
- існує часовий розрив між появою потенційних інвесторів і розробкою конкретних програм, під які можна реально залучити інвестиції. Невиправданим є встановлення у тих чи інших офшорах розміру мінімальних вкладів для потенційних інвесторів, що іноді обчислюється цифрою з шістьма нулями, оскільки ВЕЗ у всьому світі орієнтовані на малого і середнього інвестора. Такі інвестори більш оперативні, гнучкі і прихильні до нововведень, мають достатні можливості оживити малий і середній бізнес в регіонах, що переживають депресію. Середні і малі фірми створюють сприятливе середовище для формування розвинутої інфраструктури, зростання капіталу, досягнення соціальної стабільності. А великий бізнес приходить коли у ВЕЗ вже успішно попрацював малий та середній бізнес;
- трапляються випадки нецільового використання бюджетних коштів, спрямованих на розвиток ВЕЗ;
- незважаючи на те, що уряд все ж іде на надання пільг потенційним інвесторам, їх може виявитися недостатньо для залучення капіталів. У світі є чимало вільних економічних зон з більш привабливими умовами для інвесторів, ніж Україна. Більш важливими в цьому плані сьогодні, на думку експертів, можуть виявитися такі фактори, як політична стабільність у країні, інвестиційні гарантії, якість інфраструктури, кваліфікація робочої сили, спрощення адміністративних процедур;
- для успішного функціонування офшорних зон необхідна досконала система управління нею. В Україні ж фахівців, які б досконало володіли специфічними проблемами функціонування ВЕЗ, майже нема. Посилати ж їх на навчання в інші країни або запрошувати викладачів із-за кордону — надто дорого.
- один із найважливіших напрямів у роботі ВЕЗ — створення її іміджу в очах міжнародного співтовариства. Проте в цій сфері сьогодні ще дуже багато як об'єктивних, так і суб'єктивних недоліків. За оцінками американських експертів, навіть невелика спеціальна економічна зона повинна витратити не менше 1 млн. дол. на рекламну діяльність.

Висновки. Відношення до офшорних зон має двозначне значення. Так, з одного боку, кожна країна світу прагне їх мати для стимулювання залучення інвестицій. А з іншого, існує певна недовіра, оскільки є вірогідність відтоку вітчизняного капіталу. Офшорна зона є різновидом спеціальних (вільних) економічних зон, метою створення яких є формування сприятливого інвестиційного, фіскального режиму, забезпечення банківської та комерційної таємниці, гнучкого лояльного державного регулювання. Вивчення особливостей функціонування офшорних зон сприятиме вирішенню проблем, пов'язаних зі здійсненням тіньових фінансових операцій.

Література

1. Юрисдикції [Електронний ресурс] / Offshore experts. — Режим доступу : <http://www.dssexpress.com.ua>
2. Про перелік офшорних зон [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. №143-р. — Режим доступу : www.kmu.gov.ua
3. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Офіційний сайт Державного агентства України з інвестицій та інновацій [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.in.gov.ua>
5. Офіційний сайт Державної податкової служби України. Прес-служба ДПС України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.sta.gov.ua>
6. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mlsp.gov.ua>
7. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: закон України від 13 жовтня 1992 р. №2673-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>
8. Козак Ю.Г., Макогон Ю.В. Міжнародна економіка — К.:ЦУЛІ, 2009. — 560с.
9. http://uk.wikipedia.org/wiki/Офшорні_зони